

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINIO KODEKSO 3.188 STRAIPSNIO
PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XVP-347 IR LIETUVOS RESPUBLIKOS
NOTARIATO ĮSTATYMO NR. I-2882 46 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO
PROJEKTO NR. XVP-348**

2025 m.

Nr.

Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo statuto 138 straipsnio 3 dalimi ir atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2025 m. gegužės 14 d. sprendimo Nr. SV-S-187 „Dėl įstatymų projektų išvadų“ 4 ir 5 punktus, Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a:

Nepritarti Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.188 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui Nr. XVP-347 ir Lietuvos Respublikos notariato įstatymo Nr. I-2882 46 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui Nr. XVP-348 (toliau kartu – Įstatymų projektai) dėl šių priežasčių:

1. Įgyvendinant teisėkūros tikslingumo principą (Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 1 punktą), teisės akto projektas turi būti rengiamas ir teisės aktas priimamas tik tuo atveju, jeigu siekiamų tikslų negalima pasiekti kitomis priemonėmis. Įstatymų projektų aiškinamajame rašte nurodytas siekis užtikrinti vaikų, likusių be tėvų globos, geriausius interesus turtinių teisių srityje, įgyvendinamas per šiuo metu galiojančią teisinę reguliavimą, pasitelkiant išankstinio teismo leidimo mechanizmą, kuris yra svarbus teisinis saugiklis, siekiant užtikrinti globotinio (rūpinamo) vaiko interesus. Šiuo metu galiojančiame Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 3.244 straipsnyje reglamentuota globotinio (rūpintinio) turto ir pajamų naudojimo tvarka, kuri, be kita ko, apima ir palikimo priėmimą ar atsisakymą priimti palikimą vaiko vardu. Kasacinis teismas, aiškindamas CK 3.244 straipsnio nuostatas, yra pažymėjęs, jog „CK 3.244 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad globėjas (rūpintojas) nepilnamečio globotinio (rūpintinio) turtą ir jo duodamas pajamas turi naudoti tik globotinio (rūpintinio) interesais ir įgyvendindamas globotinio (rūpintinio) teises į turtą, jomis nepiktnaudžiauti. Įstatyme vartojama sąvoka „globotinio (rūpintinio) turtas“ reiškia ne tik kilnojamuosius, nekilnojamuosius daiktus, pinigus, bet ir visas kartu paveldimas turtines teises. Taigi globos instituto paskirtis ir jį reglamentuojančios nurodytos teisės normos suponuoja globėjui (rūpintojui) imperatyvią pareigą atlikti visus būtinus nepilnamečio globotinio (rūpintinio) interesais veiksmus, kad užtikrintų ne tik jo turimo turto apsaugą ir šio turto gausinimą“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-600/2009). Vaiko globėjui (rūpintojui), jei jis nepilnamečio vaiko vardu priima arba atsisako priimti palikimą, kyla pareiga tinkamai įgyvendinti paveldėjimo procedūrą, t. y. kreiptis į teismą dėl leidimo priimti arba atsisakyti priimti palikimą nepilnamečio vaiko vardu. Pavienės situacijos, kurios teismų ir

notarų vertinamos nevienareikšmiškai, nesudaro pagrindo Įstatymų projektų aiškinamajame rašte keliamą problemą vertinti kaip sisteminę.

2. Atsižvelgiant į tėvų valdžios ir vaiko globos (rūpybos) turinį, svarbu atskirti tėvų ir vaikų tarpusavio santykius nuo globėjo (rūpintojo) ir globojamo (rūpinamo) vaiko santykių. Tai patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimas, kad, nors „vaiko globa užtikrina vaikui saugias, jo amžiaus tarpsnį atitinkančias gyvenimo sąlygas, kuriose jis gali augti ir vystytis, tačiau tai nėra alternatyvi tėvystės forma, todėl valstybė yra atsakinga už tinkamą šios paslaugos vaikui organizavimą ir jos vykdymo priežiūrą“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-182-916/2020). Atsižvelgiant į tai, kad tėvystė ir globa (rūpyba) savo turiniu negali būti tapatinamos, atitinkamai CK tėvystės ir globos (rūpybos) santykiai reglamentuoti atskiruose skyriuose, nustatant skirtingą tėvų ir vaikų bei globėjų (rūpintojų) ir globotinių (rūpintinių) tarpusavio santykių teisinį reguliavimą. Paminėtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, jog tais atvejais, kai nepilnamečiam vaikui paskirta globa (rūpyba), teismo leidimo išdavimo klausimas išsprendžiamas vadovaujantis CK 3.244 straipsnio atitinkama dalimi, o ne CK 3.188 straipsnio 1 dalies atitinkamu punktu, nes CK 3.188 straipsnis reglamentuoja nepilnamečio vaiko tėvų pareigas sudarant nepilnamečiam vaikui priklausančio turto sandorius. Svarstydamas klausimą dėl leidimo sudaryti sandorius išdavimo, teismas turi įsitikinti, jog globėjo (rūpintojo) ir globotinio (rūpintinio) interesų konflikto dėl prašomų leisti sudaryti sandorių nėra (CK 3.244 straipsnio 1 dalis), o prireikus imtis priemonių, kad tokio interesų konflikto būtų išvengta (CK 3.244 straipsnio 4 dalis) (pavyzdžiui, atsisakyti išduoti leidimą sudaryti sandorį, atitinkantį globėjo (rūpintojo), bet ne globotinio (rūpintinio) interesus) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. birželio 20 d. Teismų praktikos, nagrinėjant bylas dėl teismo leidimų išdavimo pagal CPK XXXIX skyriaus taisykles, apibendrinimo apžvalga Nr. 41. Teismų praktika, 2003, p. 19).

3. CK 3.244 straipsnio 3 dalyje reglamentuota, kad tam tikri globėjo (rūpintojo) veiksmai, susiję su globotinio turtu, gali būti atliekami tik gavus išankstinį teismo leidimą. Toks teisinis reguliavimas užtikrina didesnės atsakomybės ir kontrolės principą, kai vaiko vardu veikia ne tėvai, o tretieji asmenys – globėjai (rūpintojai), ir yra svarbi apsaugos priemonė, užkertanti kelią galimam piktnaudžiavimui ar neapdairiems sprendimams, galintiems turėti ilgalaikių neigiamų pasekmių vaiko gerovei. CK numatyti teisiniai saugikliai, veikiant per išankstinį teismo leidimą, yra itin aktualūs, kai sprendžiami klausimai dėl sandorių, galinčių turėti didelę įtaką vaiko gyvenimo kokybei, finansiniam stabilumui, sudarymo, nes tai gali tiesiogiai lemti ir vaiko galimybes ateityje. Išankstinio teismo leidimo institutas dėl globėjų (rūpintojų) atliekamų veiksmų, susijusių su vaiko turtu, neturėtų būti laikytinas pertekliniu, priešingai – jis užtikrina papildomą apsaugos lygį, padeda išvengti galimų ginčų ateityje ir garantuoja, kad sprendimai bus priimami vadovaujantis aukščiausiuoju kriterijumi – geriausiais vaiko interesais.

4. Nors Įstatymų projektais nesiūloma kontrolės mechanizmo atsisakyti apskritai (šią funkciją siūloma perduoti notarams), atkreiptinas dėmesys į tai, kad teismas, vykdydamas savo

funkcijas, turi platesnę nei notari diskreciją gilintis į vaiko interesus, pavyzdžiui, gali prašyti papildomos informacijos, ekspertų išvadų ar išklausti vaiko nuomonę (jei jis geba ją suformuoti) ir, įvertinęs visas aplinkybes, priimti vaiko interesus geriausiai atitinkantį sprendimą. Pažymėtina, kad sandorio atitikties geriausiems vaiko interesams vertinimo pobūdis augančio su tėvais vaiko ir globojamo (rūpinamo) vaiko atveju iš esmės skiriasi. Pagal Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 46 straipsnį, notaras Socialinės paramos šeimai informacinėje sistemoje (toliau – SPIS) turi patikrinti duomenis apie nustatytus vaiko teisių pažeidimus, tėvų valdžios ribojimą ir apie tai, ar šeima iki 2018 m. birželio 30 d. buvo įtraukta į socialinės rizikos šeimų apskaitą, taip pat vaiko situacijos vertinimo rezultatus ir (ar) nepilnamečiam vaikui nustatytą globą (rūpybą). Jeigu yra nustatytas bent vienas iš šioje dalyje nurodytų atvejų, notaras kreipiasi į valstybinę vaiko teisių apsaugos instituciją ir prašo pateikti informaciją, su kokiais galimais vaiko teisių pažeidimais yra susijęs tas atvejis. Šie duomenys iš esmės reikalingi rizikoms dėl tėvų galimo priešingo veikimo vaiko interesams įvertinti. Vaiko globos (rūpybos) atveju (globėjo (rūpintojo) teisės ir pareigos įstatymo leidėjo detalizuotos CK 3.271 ir CK 3.272 straipsniuose, kad būtų aiški šių teisių ir pareigų apimtis, turinys, jų vykdymo sąlygos ir nevykdymo ar netinkamo vykdymo padariniai – nušalinimas (CK 3.246 straipsnio 2 dalis)) analogiškas tėvų vertinimui globėjų (rūpintojų) vertinimas iš esmės būtų neinformatyvus, nes vaiko teisių pažeidimai sąlygotų globėjo (rūpintojo) nušalinimo pagrindus, o ne tolesnį to asmens veikimą priimant su vaiko turtu susijusius sprendimus ir, remiantis SPIS duomenimis, būtų galima nustatyti tik vaiko (globos) rūpybos faktą, o tai nėra reikšminga informacija, vertinant vaiko globėjo (rūpintojo) veikimą vaiko interesais. Globos (rūpybos) atveju, pasitelkiant platesnės apimties vaiko interesų vertinimą, kurį atlieka teismas, geriausių vaiko interesų užtikrinimo tikslas pasiekiamas efektyviau.

5. Pritarus Įstatymų projektais teikiamiems pasiūlymams, CK 3.188 ir 3.244 straipsniuose būtų įtvirtintas iš dalies skirtingas teisinis reguliavimas. CK 3.188 straipsnyje (CK 3.188 straipsnio 5 dalis) būtų numatyta reikalavimo gauti išankstinį teismo leidimą išimtis, o CK 3.244 straipsnyje reikalavimas gauti išankstinį teismo leidimą numatytas visais atvejais. Toks teisinis reguliavimas iš esmės neatitiktų Teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 7 punkte įtvirtinto teisėkūros sistemiškumo principo, reiškiančio, kad teisės normos turi derėti tarpusavyje. Pažymėtina, kad CK 3.188 straipsnis reglamentuoja išimtinai tėvų, o ne globėjų ar rūpintojų teises ir pareigas vaiko atžvilgiu, todėl jo taikymo išplėtimas globėjų (rūpintojų) atžvilgiu iškreiptų CK sisteminę struktūrą ir teisinio reguliavimo logiką, būtų sukurtas prieštaringas reguliavimas.

Ministras Pirmininkas

Socialinės apsaugos ir darbo ministras